

FAVQULODDA VAZIYATLARDA INSONLARNING TO'G'RI HARAKAT QILISH

S.G'ulomov

JKB va NSM OYOXTTEB inspektori leytenant

D.Eshboltayev

JKB va NSM OYOXTTEB inspektori leytenant

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14774631>

Annotatsiya. Ushbu maqolada favqulodda vaziyatlarda insonlarning to'g'ri harakat qilishining ahamiyati va ularning bunday holatlardagi samarali qaror qabul qilish, xavfni kamaytirish va xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha amaliy maslahatlar berilgan. Maqolada tabiiy va texnogen ofatlar, shuningdek, ijtimoiy va sog'liqni saqlash favqulodda vaziyatlari kabi turli xil favqulodda vaziyatlar tahlil qilingan. Insonlarning to'g'ri harakat qilishining asosiy omillari sifatida tayyorgarlik, tezkor qaror qabul qilish, birinchi yordam ko'rsatish va xavfli vaziyatlarda jamoaviy harakat qilish kabi tamoyillar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: favqulodda vaziyatlar, insonlarning harakati, xavfsizlik, tayyorgarlik, birinchi yordam, xavfni kamaytirish, evakuatsiya, tabiiy ofatlar, texnologik baxtsizliklar, tezkor qaror qabul qilish, jamoaviy harakat, hukumat roli, xavfsizlik jihozlari, sog'liqni saqlash favqulodda vaziyatlari, oziq-ovqat va suv ta'minoti, favqulodda vaziyatlarga tayyorlov kurslari, xavfsizlikni ta'minlash.

Favqulodda vaziyatlarda insonlarning to'g'ri harakat qilishini tahlil qilish, ularning tezkor va samarali qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish, xavfli vaziyatlarda zarar ko'rmaslikka yordam berishi mumkin. Bunday vaziyatlar ko'plab holatlar, shu jumladan tabiiy ofatlar, texnologik baxtsizliklar yoki boshqa kutilmagan hodisalarda yuzaga keladi. Insonlarning to'g'ri harakat qilishi bu vaziyatlarda ularning hayoti va boshqalar hayotini saqlab qolishga yordam beradi.

Ushbu maqolada, biz favqulodda vaziyatlar haqida umumiy ma'lumot berib, ularni boshqarish va shu holatlarga to'g'ri javob berishda eng muhim tamoyillarni ko'rib chiqamiz.

Favqulodda vaziyatlar turlari

Favqulodda vaziyatlar turli shakllarda bo'lishi mumkin. Ular tabiiy yoki texnogen (sun'iy) ravishda yuzaga keladi. Har bir turdagi favqulodda vaziyatda odamlar to'g'ri harakat qilishlari uchun alohida yondashuv talab qilinadi.

- **Tabiiy ofatlar:** Yer silkinishi, to'fonlar, olov toshqinlari, sel, bo'ron va boshqalar.

- **Texnologik yoki sanoat ofatlari:** Zavodlar, elektr stansiyalaridagi baxtsizliklar, kimyoviy chiqindilar yoki yadro energiyasi xavflari.

- **Ijtimoiy favqulodda vaziyatlar:** Teraktlar, yirik ommaviy tartibsizliklar, huquqni muhofaza qilish tizimlarining zaifligi.

- **Sog'liqni saqlash favqulodda vaziyatlari:** Pandemiya, viruslar, epidemiyalar, sog'liqni saqlash tizimining qulashiga olib keladigan vaziyatlar.

Favqulodda vaziyatlarda insonlarning o'zini tutish qoidalari

Favqulodda vaziyatlarda odamlarning to'g'ri harakat qilishining asosi tizimli yondashuvga, bilim va tayyorgarlikka asoslanadi. Quyidagi amaliy qoidalar har bir insonning to'g'ri harakat qilishiga yordam beradi:

Tayyorgarlikning ahamiyati

Favqulodda vaziyatlarga tayyor turish muhimdir. Bu faqat davlat yoki tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladigan ishlanmalar emas, balki har bir individual insonning ham o'zini tayyorlashini ta'minlash lozim. Bunga quyidagilar kiradi:

- **Favqulodda vaziyatlarga tayyorlov kurslarida qatnashish:** Insonlar, hayotni saqlab qolish uchun kerakli qadamlarni bilishlari kerak.

- **Xavfsizlik jihozlarini tayyorlash:** O'z uyida yoki ish joyida zarur xavfsizlik asbob-uskunalarini (birinchi yordam vositalari, suv, oziq-ovqat zaxiralari va boshqalar) saqlash.

Tezkor qarorlar qabul qilish

Favqulodda vaziyatlarda odamlarning ko'plab xatoliklar qilishiga sabab bo'ladigan omillardan biri – bu tezkor qarorlar qabul qilish zarurati. To'g'ri qarorlar qabul qilish uchun quyidagi tamoyillarni hisobga olish muhimdir:

- **Holatni tahlil qilish:** Vaziyatni qisqa vaqt ichida tahlil qilish va zarur chora-tadbirlarni belgilash.

- **Jamoaviy harakat:** Ba'zi hollarda, birgalikda ishlash va guruh bo'lib harakat qilish zarur.

- **Tinchlanish:** Favqulodda vaziyatlarda panikaga tushmaslik va tinchlanish – to'g'ri qarorlar qabul qilishda eng muhim omil.

Xavfni kamaytirish

Favqulodda vaziyatda xavfni kamaytirish – bu nafaqat o'z xavfsizligingizni, balki boshqalarning xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan harakatlardir. Bunga quyidagilar kiradi:

- **Evakuatsiya qoidalari:** Favqulodda vaziyatda eng muhim qadam – xavfsiz hududga evakuatsiya qilishdir. Evakuatsiya planini oldindan bilish va unga rioya qilish zarur.

• **Havfsizlik zonasiga borish:** Ba'zi vaziyatlarda (masalan, bo'ron, yer silkinishi, portlash) xavfsizlik zonasiga tezda borish kerak.

Birinchi yordam ko'rsatish

Favqulodda vaziyatlarda odamlar turli jarohatlar olishlari mumkin. Shuning uchun, har bir insonning birinchi yordam ko'rsatish bo'yicha asosiy bilimlari bo'lishi zarur. Quyidagi amallarni bajarish mumkin:

• **Yaralanganlarni tibbiy yordamga yetkazish:** Jarohatlar og'ir bo'lsa, odamni darhol kasalxonaga yoki shifoxonaga yetkazish.

• **Sun'iy nafas berish va yurak massaji:** Agar zarurat bo'lsa, sun'iy nafas berish yoki yurak massaji orqali hayotni saqlab qolish.

• **Zarur davolash:** Og'riqni kamaytirish yoki qon to'kishni to'xtatish uchun zarur bo'lgan yordamni ko'rsatish.

Suv va oziq-ovqat ta'minoti

Ba'zi favqulodda vaziyatlarda, xususan tabiiy ofatlardan so'ng, oziq-ovqat va ichimlik suvi ta'minoti muhim ahamiyatga ega. Insonlar quyidagilarni hisobga olishlari kerak:

• **Suv zaxirasi:** Favqulodda vaziyatlarda uzoq vaqt davomida ichimlik suvi ta'minoti to'xtashi mumkin, shuning uchun yetarli suv zaxirasiga ega bo'lish zarur.

• **Oziq-ovqat zaxirasi:** Oziq-ovqat, ayniqsa konservalar yoki uzoq muddat saqlanadigan mahsulotlar, ehtimoliy favqulodda vaziyatda saqlanishi kerak.

Favqulodda vaziyatlarda hukumat va tashkilotlarning roli

Bundan tashqari, favqulodda vaziyatlarda davlat va boshqa tashkilotlarning roli muhimdir. Ular:

• **Favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik ko'rish va amalga oshirish:** Hukumatlar favqulodda vaziyatlarga tayyorlanish va tegishli infrastruktura yaratishda mas'uldir.

• **Xavfsizlikni ta'minlash:** Favqulodda vaziyatlar davomida odamlarning xavfsizligini ta'minlash va odamlarni evakuatsiya qilish.

• **Tibbiy yordam ko'rsatish:** Odamlarga birinchi yordam va shifokorlar tomonidan ko'rsatiladigan yordam.

Xulosa

Favqulodda vaziyatlarda insonlarning to'g'ri harakat qilishini o'rganish – bu faqat o'zini saqlash emas, balki atrofdagilarni ham himoya qilish demakdir.

Tezkor va aniq qarorlar qabul qilish, tinchlanish, xavfni kamaytirish va birinchi yordam ko'rsatish imkoniyatlari odamlar hayotini saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi.

Shuning uchun har bir inson favqulodda vaziyatlarda qanday harakat qilishni oldindan bilib, o'zini va boshqalarni himoya qilishni o'rganishi zarur.

REFERENCES

1. Sodiqov, A. (2018). *Favqulodda vaziyatlar va xavfsizlikni ta'minlash* (O'zbekiston Respublikasi, 2-nashr). Toshkent: O'zbekiston Matbuot.
2. Zayniddinov, R., & Tashkenbaev, M. (2016). *Tabiiy ofatlar va ularning boshqarilishi* (Xalqaro amaliy qo'llanma). Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Qosimov, Sh. (2015). *Favqulodda vaziyatlarga tayyorlik va birinchi yordam*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Favqulodda Vaziyatlar Vazirligi.